

Leksykon
prawa wyborczego
i systemów wyborczych

Bartłomiej Michalak
Andrzej Sokala

Oficyna

a Wolters Kluwer business

**Leksykon
prawa wyborczego
i systemów wyborczych**

Leksykon prawa wyborczego i systemów wyborczych

Bartłomiej Michalak
Andrzej Sokala

Oficyna

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2010

Stan prawny na 31 marca 2010 r.

Wydawca:
Izabella Małecka

Redaktor prowadzący:
Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne:
Dagmara Wachna

Skład, łamanie:
Sławomir Sobczyk

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2010

ISBN: 978-83-264-0203-6

Wydane przez:
Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.

Redakcja Książek
01-231 Warszawa, ul. Płocka 5a
tel. (022) 535 80 00, (022) 535 82 00
31-156 Kraków, ul. Zacisze 7
tel. (012) 630 46 00
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
Księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Przedmowa.....	7
Hasła	9
Schematy.....	181
Wykaz aktów prawnych.....	185
Bibliografia	187
Spis haseł	191

PRZEDMOWA

„W demokracjach problemy prawa wyborczego nigdy nie tracą na znaczeniu. Powszechne, równe, bezpośrednie i tajne prawo wyborcze, powiązane z regularnie, zgodnie z zasadami państwa prawa przeprowadzanymi wyborami, stanowi przecież podstawę demokracji”. Te słowa wybitnego badacza problematyki wyborczej Dietera Nohlena rozpoczynają wstęp do polskiego wydania jego znakomitego podręcznika do nauki o systemach wyborczych i systemach partyjnych (Nohlen, 2004, s. 15). Stały się one także *sui generis* impulsem do opracowania książki, którą oddajemy do rąk Czytelników. Niedawno minęło 20 lat od pamiętnych wyborów czerwcowych 1989 r., które rozpoczęły proces demokratyzacji w Polsce, a problematyka wyborów, nigdy nie tracąca na znaczeniu, nie doczekała się dotąd na naszym rynku wydawniczym podobnego opracowania – leksykonu, którego przedmiot stanowiłyby właśnie wybory i to widziane z szerokiej perspektywy. Z perspektywy prawa wyborczego, teorii systemów wyborczych i teorii wyboru społecznego.

W Polsce, pomimo ciągle rosnącej liczby publikacji, problematyka wyborcza w dalszym ciągu stanowi rodzaj wiedzy specjalistycznej, niedostępnej i niezrozumiałej dla dużej części społeczeństwa. A przecież wybory stanowią istotę współczesnych demokracji przedstawicielskich. Z drugiej strony niska świadomość doniosłości politycznej wyborów i brak wystarczającej wiedzy – zarówno użytkowników, jak i konstruktorów prawa wyborczego – na temat proceduralnych i technicznych aspektów wyborów są szczególnie niebezpieczne. System wyborczy wypełnia przecież w każdym demokratycznym państwie wiele funkcji i powoduje różnorodne konsekwencje polityczne. Przede wszystkim jest jednak tym elementem ustroju, który można w sposób łatwy i skuteczny zarazem wykorzystać do bieżących celów politycznych. Jeżeli ktoś chciałby dokonać zasadniczej zmiany istoty lub mechanizmu jego działania, to reguły systemu wyborczego wydają się do tego najefektywniejszym i najodpowiedniejszym instrumentem. Jak zauważa wybitny badacz systemów wyborczych Arend Lijphart, manipulując ordynacją wyborczą można bowiem łatwo i szybko doprowadzić do modyfikacji funkcjonowania całego systemu politycznego (Lijphart, 1995a, s. 412). Dlatego tak ważne jest, aby metody służące podejmowaniu decyzji społecznych, zwłaszcza zaś procedury elekcyjne wykorzystywane w procesie wyborczym, zgodne były z zasadami demokracji. Jeśli bowiem potraktować demokrację w kategoriach proceduralnych, to o demokratycznym jej charakterze rozstrzygać będzie właśnie sposób podejmowania decyzji wyborczych.

Leksykon zawiera ponad 300 zestawionych w porządku alfabetycznym haseł – od „absencji wyborczej” po „źródła finansowania polityki”. Znaleźć tam można hasła omawiające konkretne instytucje prawa wyborczego, analizę metod podziału mandatów, techniki i sposoby głosowa-

nia, charakterystykę zjawisk i procesów wyborczych, zachowania elektoratu, prawno-organizacyjne aspekty wyborów oraz paradoksy wyborcze. Opracowaliśmy je, sięgając do najlepszych – naszym zdaniem – dostępnych opracowań, których zestawienie, zamieszczone w końcowej części pracy, umożliwi Czytelnikowi pogłębienie wiedzy co do szczególnie interesujących go kwestii i problemów.

Praca adresowana jest do szerokiego kręgu Czytelników: ludzi nauki, studentów, dziennikarzy, polityków, urzędników i wszystkich zainteresowanych wyborami – zjawiskiem „stanowiącym istotę liberalnej demokracji” (Nohlen, 2004, s. 26).

Mamy nadzieję, że *Leksykon* okaże się lekturą przydatną, a być może i interesującą. Tak czy inaczej, licząc na życzliwe przyjęcie tego opracowania, wdzięczni będziemy za wszelkie opinie, uwagi i sugestie jego dotyczące. Jeśli przygotowywać będziemy kolejną jego wersję, potraktujemy je jako ważną wskazówkę co do kierunku ewentualnych poprawek i zmian*.

*Bartłomiej Michalak
Andrzej Sokala*

---

* B. Michalak, A. Sokala, Centrum Studiów Wyborczych UMK, ul. Gagarina 15, 87–100 Toruń, csw@umk.pl.

A

ABSENCJA WYBORCZA – zaniechanie udziału w →głosowaniu przez osoby do tego uprawnione. Absencję wyborczą można podzielić na niezawinioną (przymusową) i zawinioną (dobrowolną, celową). Absencja niezawiniona nie jest wynikiem woli →wyborcy, ale okoliczności zewnętrznych. Z reguły są to następujące sytuacje: pominięcie wyborcy w spisie wyborców (na skutek błędu lub w wyniku celowego działania), mimo iż osoba taka jest uprawniona do głosowania; skomplikowany, czasochłonny lub faktycznie dyskryminujący określone grupy społeczne system osobistej →rejestracji wyborców; uniemożliwienie głosującym dotarcia do →lokalu wyborczego spowodowane jego dużym oddaleniem od miejsca zamieszkania wyborców, położeniem w trudnym lub niebezpiecznym terenie albo niedostosowanymi godzinami pracy; brak możliwości zagłosowania przez osoby pozostające w dniu głosowania czasowo poza miejscem swojego zamieszkania (np. pracujący, studenci, turyści, pacjenci szpitali, aresztanci i więźniowie, żołnierze) lub nieposiadające takiego miejsca (bezdomni); obowiązek głosowania osobistego w przypadku osób niepełnosprawnych, niedołącznych, starszych i obłożenie chorych, dla których →prawo wyborcze nie przewiduje →alternatywnych sposobów głosowania; nieprzewidziany wypadek losowy. Z kolei absencja zawiniona jest wynikiem świadomej i celowej decyzji wyborcy, nie spowodowanej przeszkodami natury technicznej lub losowej. Zjawisko absencji zawinionej jest bardziej złożone i składa się na nie wiele przyczyn. Najczęściej występującymi motywami absencji zawinionej są: apatia i bierność obywateli nieinteresujących się problemami politycznymi; relatywnie wysoki koszt alternatywny głosowania, zarówno samej decyzji wyborczej (konieczność zapoznania się ofertą polityczną przynajmniej kilku podmiotów wyborczych, śledzenie →kampanii wyborczej, wreszcie podjęcie i racjonalizacja decyzji), jak i samego aktu głosowania (czas i zasoby poświęcone na dotarcie do lokalnego wyborczego i oddanie głosu); braku opcji politycznej reprezentującej na forum publicznym interesy i poglądy pewnych wyborców (zob. →*non-voters*); niewiara w możliwości dokonania się za pośrednictwem →wyborów jakiegokolwiek realnej zmiany społecznej, ekonomicznej, politycznej; brak akceptacji dla reguł wyborczych, klasy politycznej lub całego systemu politycznego; przekonanie, że pojedynczy głos nic nie znaczy; niezrozumienie reguł wyborczych. Przyczyny absencji wyborczej można więc podzielić na: instytucjonalne (związane z nieodpowiednimi lub niezrozumiałymi regulacjami prawnymi i nieadekwatnymi rozwiązaniami praktycznymi), kulturowe (niski poziom partycypacji społecznej spowodowany np. dominacją zaściankowego typu kultury politycznej), polityczne (alienacja klasy politycznej, kartelizacja →systemów partyjnych, delegitymizacja mechanizmów i instytu-

cji demokratycznych) oraz losowe. Odpowiednio wysoka absencja wyborcza przekłada się na niską →frekwencję wyborczą. Konsekwencją absencji wyborczej jest podejmowanie działań zmierzających do →aktywizacji elektoratu. [B.M.]*

ADAMSA METODA – jedna z →metod podziału mandatów z grupy →huntingtonowskich (por. →największych liczb metody) stosowana do podziału mandatów pomiędzy →okręgi wyborcze lub →partie polityczne w ramach →proporcjonalnych systemów wyborczych. Opracowana została przez amerykańskiego polityka, senatora z Massachusetts – Johna Quincy Adamsa w latach 30. XIX w. w celu rozwiązania problemu podziału mandatów do Izby Reprezentantów Stanów Zjednoczonych Ameryki, jako odpowiedź (jest jej przeciwieństwem) na →obciążenie metody →Jeffersona. Procedura podziału mandatów wygląda następująco: 1) wyznaczamy →normę reprezentacji (lub →kwotę, jeśli podział dotyczy →partii politycznych); 2) przyznajemy każdemu podmiotowi tyle mandatów, ile razy wartość normy/kwoty zawiera się w uzyskanej liczbie mieszkańców/głosów po zaokrągleniu w górę do najbliższej liczby całkowitej (iloraz liczby mieszkańców/głosów i normy/kwoty); 3) jeśli łączna liczba rozdysponowanych w ten sposób mandatów jest większa niż dostępna pula, powtarzamy całą operację, zwiększając normę/kwotę, jeśli natomiast łączna liczba rozdysponowanych w ten sposób mandatów jest mniejsza niż przewidziana pula (podział jest niepełny), powtarzamy operację, zmniejszając normę/kwotę; 4) podzielnikiem manipulujemy tak długo, dopóki nie rozdysponujemy wszystkich mandatów. Wskutek zaokrąglania kwoty w górę metoda Adamsa jest bardzo korzystna dla partii małych, gdyż nawet minimalne przekroczenie kwoty gwarantuje przyznanie mandatu. W praktyce oznacza to, że uzyskanie przynajmniej jednego głosu gwarantuje mandat. Istnieje również inny, łatwiejszy i praktyczniejszy sposób dzielenia mandatów metodą Adamsa, oparty na funkcji priorytetu, który polega na podzieleniu liczby wyborców przez kolejne liczby całkowite, tak jak w przypadku metody →d'Hondta, z tą jednak różnicą, że w pierwszym kroku mandat otrzymuje każda partia (okręg), która zdobyła co najmniej jeden głos. Metoda Adamsa jest więc metodą mocno →obciążoną na rzecz partii małych i z tego powodu nie znalazła praktycznego zastosowania. Z drugiej jednak strony w połączeniu z →klausulą zaporową (eliminującą z udziału w podziale mandatów listy, na które oddano minimalną liczbę głosów) mogłaby zrealizować postulowaną przez takich teoretyków, jak Arend Lijphart zasadę stopniowalnej reprezentacji, gwarantującej każdej zorganizowanej mniejszości politycznej przynajmniej minimalną reprezentację na forum publicznym. [B.M.]

ADEKWATNEJ REPREZENTACJI WARUNEK – jeden z postulatów formułowany wobec demokratycznych procesów decyzyjnych na gruncie →teorii wyboru społecznego. Nakazuje, by w przypadku podniesienia danej alternatywy (→kandydata, →partii politycznej) w →preferencjach części wyborców (liczby oddanych głosów) przy niezmiennych pozostałych preferencjach nie mogło nastąpić pogorszenie końcowej sytuacji wyborczej tej alternatywy. Zdaniem Yasusuke Murakamiego jest to jeden z trzech, obok →równości i →autonomii społeczeństwa, najważniejszych warunków, jakie musi spełnić każda reguła decyzyjna, by mogła zostać uznana za demokratyczną (zob. →proceduralne kryteria demokracji). Warunek ten może być operacjonalizowany za pomocą postulatu mocnej monotoniczności. Wymaga on, by zmiana większości indywidualnych preferencji pomiędzy poszczególnymi alternatywami na korzyść jednej z nich pociągała za sobą zmianę rezultatu na korzyść tej właśnie opcji. Inaczej ujmując, spełnienie tego kryterium wymaga, by alter-

* W nawiasie umieszczono inicjały autora danego hasła.

natywa, która wygrywa w wyniku zastosowania określonej procedury wyborczej, wygrywała również wtedy, gdyby niektórzy głosujący zmienili swoje preferencje na korzyść tej alternatywy (poparli ją), przy pozostałych preferencjach niezmienionych. Z punktu widzenia głosującego jest to najbardziej oczywista cecha, która powoduje, że opłaca się głosować na kandydata lub partię, którą uważa się za najlepszą. Złamanie tego kryterium oznacza, że o pozytywnym wyniku wyborczym kandydata może decydować nie większa, ale mniejsza liczba głosów. Zob. →paradoks przegranej ze względu na zbyt dużą ilość głosów. [B.M.]

ADMINISTRACJA WYBORCZA – w rozumieniu przedmiotowym to działalność zmierzająca do wykonania konstytucyjnie (lub ustawowo) określonego zadania państwa z dziedziny wyborów poprzez podejmowanie prawnych czynności wyborczych polegających na organizowaniu i przeprowadzaniu →wyborów. W sensie podmiotowym natomiast administrację wyborczą tworzą →organy wyborcze, rozumiane jako organy administracji publicznej, które utworzono głównie lub wyłącznie w celu organizowania oraz przeprowadzania wyborów, wyposażone w kompetencje do podejmowania określonych prawnych czynności wyborczych. Są to organy kolegialne (→komisje wyborcze z →Państwową Komisją Wyborczą na czele) oraz monokratyczne (→komisarze wyborczy). Z punktu widzenia zasięgu terytorialnego organy administracji wyborczej tworzą system zdecentralizowany, co oznacza, że każdemu organowi przysługuje samodzielność prawna, tzn. ma on ustawowo określony zakres kompetencji, a organ stopnia wyższego ma tylko ustawowo określone środki oddziaływania nadzorczego. [A.S.]

AGITACJA WYBORCZA – w potocznym znaczeniu agitacja oznacza propagowanie określonych poglądów, idei, haseł w celu powiększenia grona zwolenników danej sprawy, a przede wszystkim uzyskania aprobaty społecznej (wymiernej w głosach wyborców) dla działalności polityka, partii, rządu itp. W doktrynie prawa wyborczego agitacja jest działalnością propagandową, przedsięwziętą w celu przekonywania, zjednywania zwolenników dla określonej sprawy bądź wynikającą z chęci dyskredytacji przeciwników. W projekcie kodeksu wyborczego, rozpatrywanego przez Komisję Nadzwyczajną do rozpatrzenia poselskiego projektu ustawy – Kodeks wyborczy oraz innych ustaw Sejmu VI kadencji, w art. 85 zdefiniowano agitację wyborczą jako „nakłanianie lub zachęcanie do głosowania w określony sposób lub do głosowania na kandydata określonego komitetu wyborczego”. Jednocześnie uznano, że agitację taką można prowadzić od dnia przyjęcia przez właściwy organ zawiadomienia o utworzeniu →komitetu wyborczego, a nie formalnego rozpoczęcia →kampanii wyborczej. Z definicji tej wyłączono, w art. 86 § 3, zajęcia szkolne z zakresu edukacji obywatelskiej polegające na upowszechnianiu wśród uczniów wiedzy o prawach i obowiązkach obywateli oraz zasadach i znaczeniu wyborów w demokracji. Można zatem zdefiniować agitację wyborczą jako wszelką działalność mającą na celu zmobilizowanie określonych osób, grup lub/i całego społeczeństwa do aktywnego poparcia w →wyborach konkretnej opcji politycznej, →kandydata, →partii politycznej, programu politycznego, →koalicji wyborczej (tzw. kampania pozytywna) lub odebranie tego poparcia przeciwnikom (tzw. kampania negatywna). Celem agitacji jest pozyskanie większej liczby głosów i uzyskanie lepszego wyniku w wyborach poprzez promowanie kandydata lub →listy kandydatów, a także, coraz częstsze w praktyce, dyskredytowanie kontrkandydata lub konkurencyjnej listy. Prowadzenie swobodnej agitacji wyborczej w różnych formach na rzecz poszczególnych konkurentów jest możliwe w czasie trwania →kampanii wyborczej. Pojęcie agitacji w szczególności obejmuje takie zachowania, jak: organizowanie pochodów, zgromadzeń,

manifestacji, wieców, wygłaszanie przemówień, rozdawanie ulotek, reklamowanie kandydatów lub partii, rozwieszanie plakatów lub billboardów, emitowanie spotów wyborczych, organizowanie spotkań bezpośrednich, reklamowanie się w internecie, ogłoszenia i publikacje itd. Zgodnie z polskim →prawem wyborczym wszelka agitacja wyborcza musi się zakończyć na 24 godziny przed →głosowaniem (zob. →cisza wyborcza) i obowiązuje do czasu jego zakończenia. Skoordynowana, zaplanowana, długotrwała i oparta na metodach naukowych agitacja jest przedmiotem zainteresowania →marketingu wyborczego. Por. →aktywizacja elektoratu. [B.M.]

AKTYWIZACJA ELEKTORATU – wszelkie działania służące mobilizacji wyborczej →elektoratu, mające na celu zwiększenie →frekwencji w →wyborach. Aktywizacja elektoratu może być realizowana przy wykorzystaniu czynników instytucjonalnych lub propagandowych. W pierwszej grupie znajdują się wszystkie prawne i instytucjonalne mechanizmy zwiększające (bezpośrednio lub pośrednio) frekwencję wyborczą takie jak: →przymus wyborczy, dostępność i właściwe godziny pracy →punktów głosowania, termin →wyborów (korzystna pora roku, dzień głosowania), możliwość skorzystania z →alternatywnych sposobów głosowania, →uprawnienia wyborcy w akcie głosowania. Nie bez znaczenia jest również typ →systemu wyborczego, przyjęty charakter rywalizacji wyborczej (rywalizacja personalna z reguły bardziej przemawia do wyborców niż rywalizacja partyjna), kształt →systemu partyjnego, a nawet zasady ustrojowe państwa. Najczęściej wykorzystywanym środkiem służącym do trwałej aktywizacji elektoratu jest odpowiednio przygotowana, długofalowa i konsekwentnie prowadzona akcja propagandowa, mająca na celu pobudzenie zainteresowania obywateli wyborami oraz skłonienie ich do wzięcia udziału w →głosowaniu. W tym przypadku narzędziami służącymi do mobilizacji społeczeństwa są: kampanie informacyjne (służące poinformowaniu społeczeństwa o fakcie wyborów oraz wytłumaczeniu zasad procesu wyborczego, w tym →techniki głosowania) oraz promocyjne (zachęcające do wzięcia udziału w wyborach, wyjaśniające jego sens i skutki); akcje obywatelskie; programy edukacyjne; organizowanie prawyborów i różnego rodzaju symulacji wyborów; zachęty materialne (drobne upominki i gadzety). Aktywizacja elektoratu może być również spowodowana określonymi przyczynami kontekstowymi, stanowiącymi rezultat aktualnej sytuacji politycznej (duża waga danych wyborów, wysoka polaryzacja polityczna, ostra kampania wyborcza itd.) i →agitacji wyborczej prowadzonej w ramach kampanii wyborczej. Aktywizacją elektoratu zajmują się z reguły różnego rodzaju organizacje społeczne, →partie polityczne, czasami również organy państwowe, w tym →administracja wyborcza, choć udział tych ostatnich podmiotów może być postrzegany jako kontrowersyjny ze względu na fakt, iż w niektórych wyborach wysokość frekwencji nie jest neutralna politycznie. [B.M.]

ALTERNACJA WŁADZY – zmiana władzy, wymiana rządzących. Zastąpienie →partii politycznej (lub koalicji partii) dotychczas rządzącej przez partię opozycyjną (lub koalicję takich partii). Alternacja władzy jest zmianą polityczną o charakterze personalnym. Zmiana taka jest wynikiem funkcjonowania najważniejszych organów władzy publicznej w oparciu o zasadę kadencyjności. W systemach demokratycznych alternacja władzy może dokonać się tylko w drodze przeprowadzonych →wyborów. Czasami przyjęcie określonej →formuły wyborczej może nie sprzyjać regularnej alternacji władzy. Do takiej sytuacji doszło we Włoszech po II wojnie światowej. Wskutek zastosowania w tym kraju →proporcjonalnego systemu wyborczego oraz przyjęcia przez główne partie strategii blokowania ugrupowań antysystemowych, wytworzył się →system partyjny, który charakteryzował się immobilizmem, czyli

permanentną niezdolnością do alternacji władzy. Sytuacja ta uległa zakończeniu dopiero po przeprowadzeniu reformy systemu wyborczego w 1993 r. i zastąpieniu obowiązującej do tej pory formuły proporcjonalnej →mieszanym systemem wyborczym. [B.M.]

ALTERNATYWNE SPOSOBY GŁOSOWANIA – dodatkowe i uzupełniające względem tradycyjnych i podstawowych sposobów głosowania →techniki głosowania, umożliwiające oddanie głosu bez konieczności udawania się do →punktu głosowania. Istnienie alternatywnych sposobów głosowania jest jednym z elementów służących →aktywizacji elektoratu. W świecie stosowane są – obok albo zamiast osobistego głosowania w lokalu wyborczym – rozmaite techniki głosowania. Najczęściej spotykane to: →głosowanie przez pełnomocnika (nazywane też głosowaniem przez przedstawiciela), →głosowanie korespondencyjne (drogą pocztową) oraz →głosowanie elektroniczne (*e-voting*). W Polsce, co do zasady, głosować można tylko osobiście. Od grudnia 2009 r. w niektórych rodzajach wyborów (na urząd Prezydenta RP, do Parlamentu Europejskiego, samorządowych) głosować można także przez pełnomocnika. Z możliwości tej skorzystać mogą jednak wyłącznie wyborcy z urzędowo potwierdzonym znacznym lub umiarkowanym stopniem niepełnosprawności, a także wyborcy, którzy najpóźniej w dniu głosowania kończą 75 lat. Innych możliwości oddania głosu polskie prawo wyborcze nie przewiduje. [A.S.]

ANONIMOWOŚCI WARUNEK – jeden ze szczegółowych postulatów zasady →równości zoperacjonalizowany na gruncie →teorii wyboru społecznego. Jest postulatem mocnym – tzn. najdalej idącym w swych wymaganiach. Nakazuje, by →wynik wyborów był niezależny od permutacji głosujących. Oznacza to, że wszystkie osoby podejmujące decyzje muszą być traktowane jednakowo, tzn. że zmiana przyporządkowania poszczególnych →preferencji jednostkowych (oddanych głosów) pomiędzy wyborcami (pozamienianie się preferencjami) nie może zmienić wyniku wyborów. Postulatu anonimowości nie realizuje w pełni polskie →prawo wyborcze. Dotyczy to sytuacji, gdy dwóch lub więcej kandydatów uzyskało taką samą liczbę głosów uprawniającą do objęcia mandatu w wyborach wójtów, burmistrzów i prezydentów miast oraz w →wyborach do Sejmu RP. Ponieważ liczba obsadzonych mandatów jest z góry ustalona i nie można w tym przypadku przyznać mandatów obydwu rywalom, →system wyborczy musi zawierać reguły pozwalające jednoznacznie rozstrzygnąć o pierwszeństwie do mandatu. Polskie prawo wyborcze stanowi, że w takiej sytuacji decyduje większa liczba →obwodów głosowania, w których jeden z kandydatów uzyskał więcej głosów. Ma to istotne znaczenie dla kandydatów, którym o wiele bardziej opłaca się wygrać np. w trzech obwodach liczących po 500 mieszkańców niż w jednym obejmującym 1500 osób, pomimo że liczba uzyskanych głosów w obu przypadkach jest taka sama. W praktyce oznacza to, że głosy wyborców zamieszkałych na terenach obwodów mniejszych mają większą „moc decyzyjną” niż te same głosy należące do wyborców z obwodów większych. Prowadzi to również do naruszenia wyłącznie technicznego aspektu obwodów (miejsce oddania głosu, agregacji i ustalania →wyników głosowania), przyznając im w pewnych sytuacjach prawo do rozstrzygania o wyniku wyborów. Por. →proceduralne kryteria demokracji. [B.M.]

APPARENTMENT – zob. →blokowanie list

AUTONOMII SPOŁECZEŃSTWA WARUNEK – jeden z postulatów formułowany wobec demokratycznych procesów decyzyjnych na gruncie →teorii wyboru społecznego. Zakłada, że wyborcze decyzje głosujących muszą wynikać z indywidualnych →preferen-

cji politycznych →wyborców i nie mogą być narzucone z zewnątrz. Warunek autonomii społeczeństwa stanowi implementację (na poziomie reguł decyzyjnych) →zasady wolnych wyborów. Zdaniem Yasusuke Murakamiego jest to jeden z trzech, obok →równości i →adekwatnej reprezentacji, najważniejszych warunków, jakie musi spełnić każda reguła decyzyjna, by mogłaby zostać uznana za demokratyczną (zob. →proceduralne kryteria demokracji). Warunek ten może być operacjonalizowany w dwóch wersjach: 1) suwerenności obywatelskiej – jest to słaba wersja warunku autonomii społeczeństwa, zakładająca, że dla dowolnej alternatywy wyborcy mogą swobodnie (bez narzucenia z zewnątrz) dokonać wyboru jako lepszej zarówno jednej, jak i drugiej opcji. *A contrario* warunek ten nie byłby spełniony, gdyby system wyborczy już na „wejściu” powodował, że któraś z nich jest gorsza niż druga; 2) neutralności – to mocna wersja warunku, realizacja tego postulatu wymaga od systemu, by gwarantował takie same traktowanie wszystkich dostępnych opcji wyboru (→partii, kandydatów). Formuluje się go w podobny sposób, jak w przypadku warunku →anonimowości, z tą jednak różnicą, że w tej sytuacji zamienia się między sobą nie indywidualne preferencje, ale pozycje opcji we wszystkich preferencjach indywidualnych. Pełna implementacja tej zasady napotyka jednak na trudności zwłaszcza w systemach proporcjonalnych. Na przykład w sytuacji, w której dwóch lub więcej →kandydatów z tej samej →listy otrzymało taką samą liczbę głosów uprawniającą do uzyskania mandatu, polska ordynacja samorządowa przewiduje, że o wyborze rozstrzyga kolejność umieszczenia nazwisk na liście. Kandydaci umieszczeni na wyższej pozycji stają się w takich sytuacjach uprzywilejowani. [B.M.]

Bartłomiej Michalak – doktor nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, adiunkt na Wydziale Politologii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Sekretarz Rady Programowej i współpracownik Centrum Studiów Wyborczych UMK. W przeszłości pracownik Delegatury Krajowego Biura Wyborczego w Toruniu. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się wokół systemów wyborczych i prawa wyborczego, partii i systemów partyjnych oraz funkcjonowania współczesnych demokracji.

Andrzej Sokala – doktor hab. nauk prawnych, prof. nadzw. UMK, dziekan Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Pomyślny i kierownik Centrum Studiów Wyborczych UMK. W latach 1991–2004 dyrektor toruńskiej Delegatury Krajowego Biura Wyborczego. Autor kilkunastu publikacji naukowych z zakresu prawa wyborczego i prawa rzymskiego.

W Polsce, pomimo rosnącej liczby publikacji, problematyka wyborcza nadal stanowi rodzaj wiedzy specjalistycznej i niezrozumiałej dla dużej części społeczeństwa. Prezentowany leksykon ma w przystępny sposób przybliżyć Czytelnikom meandry systemów wyborczych, podnieść niską świadomość doniosłości politycznej wyborów oraz usystematyzować wiedzę użytkowników i konstruktorów prawa wyborczego na temat proceduralnych i technicznych aspektów wyborów.

Książka zawiera ponad 300 zestawionych w porządku alfabetycznym haseł. Znaleźć w niej można definicje instytucji prawa wyborczego, analizę metod podziału mandatów, techniki i sposoby głosowania, charakterystykę zjawisk i procesów wyborczych, zachowania elektoratu, prawno-organizacyjne aspekty wyborów oraz paradoksy wyborcze. Hasła zostały przygotowane na podstawie najlepszych dostępnych opracowań, których zestawienie zostało zamieszczone w końcowej części książki.

Praca adresowana jest do szerokiego kręgu Czytelników: ludzi nauki, studentów, dziennikarzy, polityków, urzędników i wszystkich zainteresowanych wyborami – zjawiskiem stanowiącym istotę liberalnej demokracji.

Cena 69 zł

ISBN 978-83-264-0203-6

9788326402036